

ULUSLARARASI SULAR KAPSAMINDA HATAY İLİ HİDROPOLİTİĞİ HYDROPOLITIC OF HATAY IN CONTEXT OF INTERNATIONAL WATERS

Çetin Furkan USUN*
Reşat GEÇEN**

Öz

Su, bütün canlılarda olduğu gibi insan için de hayati önem arz eden bir kaynaktır. Temel yaşam kaynağının yanında çeşitli ekonomik faaliyetler için de kullanılmaktadır. Artan nüfusla birlikte sınırlı olan su kaynaklarının kullanımı, önemli bir problem haline gelmektedir. Günümüzde küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak tatlı su kaynaklarına olan ihtiyaç daha da artmaktadır. Özellikle uluslararası sulara sahip ülkeler arasında su paylaşımı konusunda anlaşmazlıklar günümüzde artarak devam etmektedir. Bu kapsamda uluslararası su paylaşımı konusunda birçok anlaşma yapılmış ve yeni anlaşmalar yapılmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada Hatay ilinin uluslararası sular açısından sahip olduğu durum ve hidropolitik potansiyeli incelenmektedir. Hatay ilinde uluslararası su statüsüne sahip akarsular, özellikleri, uluslararası kullanımı, paydaş devletlerin politikaları (Türkiye, Suriye, Lübnan) ve ortaya çıkan sorunlar ele alınmaktadır.

Çalışmada temel veri olarak 1/25000 ölçekli Topoğrafya ve Hidroğrafya paftaları Harita Genel Komutanlığından (HGK) temin edilerek kullanılmıştır. Ayrıca arazi çalışmaları yapılarak ilgili kurum ve kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak değerlendirilmiş ve sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda Hatay ili Hidropolitliği açısından uluslararası kullanıma konu olan Asi Nehri, Afrin Çayı, Karasu Çayı ve 6 adet dere bulunmaktadır. Türkiye-Suriye arasında anlaşmazlıklara sebep olan bu akarsuların kullanımında Suriye'nin izlediği yanlış ve bencil politikalar sorunun temelini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası su, Hatay, Hidropolitik, CBS.

Abstract

Water is a source that has vital importance for human as for all living creatures. It has been also used for economic activity beside main lifeblood. Due to increasing population the usage of water which is a limited resource, becomes an important problem. Today as a result of global climate change, the demand of fresh water resources increases. Disagreement on water sharing between countries that have international waters increasingly continues. In this context many treaties have been signed and many new treaties are needed.

In this study, Hydropolitic potential and situation of Hatay in context of international waters, is investigated. The rivers in Hatay which have international statute, their properties, international usage of these rivers, politics of partner countries (Turkey, Syria, Lebanon), and resultant problems are handled.

In the study as main data Topography and Hydrography sheets with scale of 1/25000 have been obtained from Harita Genel Komutanlığı'ndan (HGK) and used. In addition several data has been achieved from related institution and persons by interview during field studies. Obtained data has been evaluated and results have been got by using Geographic Information Systems (GIS).

As result, in context of Hydropolitic of Hatay there are 3 main rivers named, Orontes, Afrin, Karasu and 6 streams mentioned as international waters. The usage of these rivers caused disagreements between Turkey and Syria. The main problem depends on selfish and wrong politics of Syria.

Keywords: International waters, Hatay, Hydropolitic, GIS.

1- Giriş

Hidropolitik, havzası birden fazla ülkenin sınırları içerisinde bulunan, yeraltı ve yerüstü doğal ya da yapay su kaynaklarının yarattığı siyasi ve hukuki sorunları fiziki, beşeri, mekânsal ve teknik yönleriyle birlikte inceleyen ve bu sorunlara hukuksal çerçevede çözümler arayan bir bilim dalıdır (Dursun, 2008). Hidropolitik kavram olarak ilk kez Waterbury (1979) tarafından "Hydropolitics of the Nile Valley" kitabında kullanılmıştır.

Yeryüzünün yaklaşık % 70'i suyla kaplı olmasına rağmen bu suların % 97'sini tuzlu sular, ancak % 3'ünü tatlı sular oluşturmaktadır. Tatlı suların büyük bir kısmı da (% 68.3) buzul olarak katı halde bulunmaktadır. Kalan tatlı suyun % 31,4'ünü yer altı suları, % 0,3'ünü ise yüzey suları olarak göller, bataklıklar ve akarsular oluşturmaktadır (US Geological Survey, 2010). Öte yandan az miktardaki kullanılabilir suyun dünya genelindeki dağılımında da ciddi dengesizlikler bulunmaktadır.

Bir akarsu doğduğu yerden döküldüğü yere ya da tükendiği noktaya kadar, beslendiği kollarıyla, birlikte ayrılmaz bir bütündür. Ancak farklı ülkelerden kaynaklar katılması ya da farklı ülkelerden geçerek bir havzaya sularını boşaltması sonucu akarsu üzerindeki egemenlik, hükümlerlik, kullanım durumu gibi sorunlar ortaya çıkmasının yanında (İlgar ve Khalef, 2004), çıkması muhtemel kullanım, tuzlanma, kuraklık, kirlenme, taşkın gibi çevre sorunları tüm havza ülkelerini etkilemektedir. Bu etkilenme neticesinde ise havza ülkeleri arasında çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Maden (2013)'e göre su ile ilgili anlaşmazlıkların tarihi, M.Ö.2500'lü yıllara kadar gitmektedir. Bu tarihte iki Sümer kenti olan Lagash ve Umma, Dicle Nehri ile ilgili anlaşma yapıp su savaşını sona erdirmişlerdir. Bu

* Arş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, usunfurkan09@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, rgecen@gmail.com

olaydan sonra büyük su kütlelerini kapsayan anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu anlaşmaların çoğu suyollarının ulaşım amaçlı kullanımı ile ilgilidir. Günümüzde ise suyollarının ulaşım dışı kullanımı ile ilgili anlaşmaların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

İnsanlık hidropolitik tarihi incelendiğinde ise yirminciyüzyılın ikinci yarısında su kaynaklarından yararlanmada rekor seviyelere ulaşıldığı görülmektedir (Bilen, 2000); 2000 yılına kadar inşa edilen 37 bin büyük barajın %90'ı 1950 yılından sonra inşa edilmiştir (Yılmaz, 2015).

Dolayısıyla su, yaşanan gelişmeler neticesinde uluslararası savaşın çıkmasında potansiyel bir kaynak olma yolunda hızla ilerlemektedir. Çünkü birçok ülke, kendi sınırları dışındaki sulara bağımlı durumdadır. Özellikle Ortadoğu ve Afrika'da aşağı kıyıdaş ve yukarı kıyıdaş ülkeler arasında uluslararası anlaşmazlıkların çıkması kuvvetle muhtemeldir. Dünyadaki nüfus artışı karşısında su kaynaklarının yetersiz kalması, özellikle tarih boyunca su sıkıntısı çeken Ortadoğu gibi bölgelerde, ülkeler arasında paylaşılan su kaynaklarının önemini bir kat daha artırmıştır. Körfez Savaşı sonrası Ortadoğu'nun yeniden şekillendirilmesinin gündeme geldiği bir dönemde, "Dünya Su Zirvesi Girişimi" adlı kuruluşun başkanı olan Amerikalı Joyce Starr'ın yirmibirinci yüzyıla ilişkin projeksiyonları ve suyun, yirmi birinci yüzyılda Ortadoğu ülkeleri arasında silahlı ihtilafların kaynağı olabileceğine dair tezleri ve bundan dolayı bir Ortadoğu Su Konferansı'nın toplanması için başlattığı girişimler, Ortadoğu'da suyun bir "politik kavram" olarak anlaşılmasında özel bir paya sahiptir (Çandar, 1993). Konuyla ilgili detaylı çalışmalar yapmış olan popüler bilim adamlarından Cooley, Starr, Remans, Amery, Bulluoch, Darwish yayınlarında su savaşlarının kurak bölgelerde, özellikle de Ortadoğu'da çıkabileceğini işaret etmektedir (Maden, 2013). Bilindiği üzere Ortadoğu'da bundan önceki savaşlar petrol yüzünden çıkmıştır, bundan sonraki olası bir savaşın ise su yüzünden çıkması kuvvetle muhtemeldir. Daha öncede ifade edildiği üzere dünya üzerinde iki yüzün üzerinde ülkeler arası paylaşımına konu olan akarsu, bu akarsuların önemli bir bölümü ise Ortadoğu'da bulunmaktadır. Söz konusu akarsuların bir kısmı tarih boyunca stratejik olarak önemini hep korumuş ve ülkeler arası paylaşımında daima anlaşmazlık konusu olmuştur. Çalışma alanında yer alan ve Hatay ili hidropolitik kapsamında değerlendirilen sınır oluşturan ve sınır aşan akarsular da belirtilen öneme sahip akarsulardandır.

1.1. Çalışma Sahası ve Genel Özellikleri

Hatay ili, konumu itibarıyla 35°48'-37°01' kuzey enlemleri ile 35°46'-36°41' doğu boylamları arasında yer alır. Akdeniz'in kuzeydoğu köşesini oluştururken, ülkemiz toprakları açısından bu denizin en doğusunu oluşturmaktadır. Batı kenarından tamamıyla Akdeniz, güneyden ve doğudan ise Suriye topraklarıyla çevrilmiştir. Hatay ili kuzeybatıdan Adana, kuzeyden Osmaniye ve kuzeydoğudan Gaziantep illeriyle komşudur.(Şekil 1)

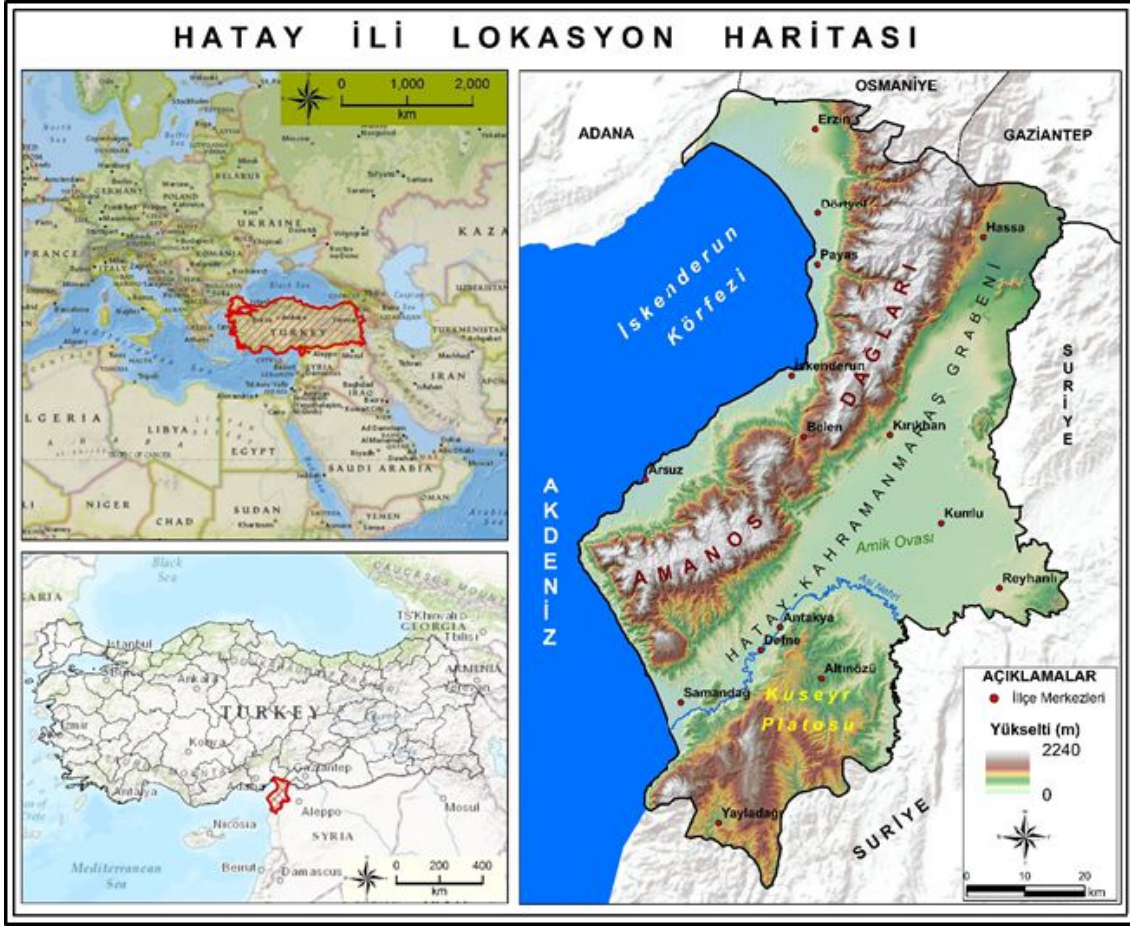
Hatay, jeolojik açıdan Prekambriyen arazisinden Kuvaterner/Holosen arazisine kadar tüm jeolojik devirlere ait arazileri bünyesinde bulundurmaktadır (Şengör ve ark., 1983). Sahanın morfolojisi de buna bağlı olarak şekillenmiştir. Amanoslar'da dar ve derin vadiler oluşurken, Hassa'da Kuvaterner volkanizması neticesinde leçelikler oluşmuştur. Ayrıca ilin morfolojik özelliklerini kazanmasında şüphesiz faylar da önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda Doğu Anadolu Fay Zonu'nun yanı sıra genişliği üç ile otuz kilometre arasında değişen ve Türkiye'deki uzunluğu yüz seksen kilometre olan Ölü Deniz Fayı önemli bir etkidir (Korkmaz, 2008; Karataş ve Korkmaz, 2012). Amanoslar bir horst görünümü kazanırken Amik Ovası'nın da içerisinde bulunduğu saha Antakya-Maraş Grabenini oluşturur. Amik Ovası üç tektonik hattın kesişim alanında yer almasından ötürü (Ege, 2014) morfolojik açıdan oldukça önemlidir. Hatay ilinin en yüksek noktasını ise Dörtyol ve Hassa ilçeleri arasında yer alan 2240 metre yükseltisi ile Mıgır Tepe oluşturur. Hatay ilinin topoğrafyasını oluşturan ana jeomorfolojik birimleri; Amanos Dağları, Kuseyr Platosu, Amik Ovası ve kıyı ovaları, Asi Nehri, İskenderun körfezi, ve Antakya-Kahramanmaraş grabenidir.

İklim şartları açısından Hatay oldukça elverişli bir konumda bulunmaktadır; Hatay genelinde karakteristik Akdeniz iklimi görülür. Ortalama sıcaklık 18,3°C, yıllık ortalama yağış miktarı ise 94,07 kg/m²'dir.

Bölgede hâkim bitki örtüsü Akdeniz iklimini karakterize eden makidir. Flora açısından Hatay'da çok sayıda türü bünyesinde barındıran zengin bir bitki örtüsü görülmektedir. Amanoslardaki florada, Türkiye'deki bitki türlerinin yarıya yakını görülür (Karataş ve Korkmaz, 2012).

Yeryüzünün en eski yerleşim mekânlarından olan Hatay, sürekli olarak önemini koruduğu için binlerce yıl öncesinden beri pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İlk yerleşmelerin tarih öncesi devirlerde başladığı bölge, sırasıyla Pers, Büyük İskender, Roma, Bizans, Dört Halife, Emevi, Abbasi, Memlük ve Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır. Hatay'ın eski çağlardan beri pek çok ülkenin dikkatini çekmesi ve birçok kez el değiştirmesinde konumunun önemli bir etkisi olmuştur. Ayrıca Hatay'ın dünya adasının iki iç denizinden biri olan Akdeniz'in kenarında olması ve bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına oldukça yakın olması nedeniyle de jeopolitik konumu önemlidir. Hatay var olan bu önemini Akdeniz'in köşesinde yer alması ve bu sayede buradan

(Kıbrıs ile birlikte) Doğu Akdeniz'in rahatça kontrol edilebilme imkânının bulunmasıyla nedeniyle tarihin ilk devirlerinden itibaren muhafaza etmiştir.

Şekil 1.Hatay İli Lokasyon Haritası

1.2. Çalışmanın amacı, yöntemi ve kullanılan veri setleri

Çalışmanın temel amacı Hatay ilinin hidropolitik durumunu ortaya koymak, Hatay ili hidropolitliğini etkileyen unsur ve faktörleri irdelemek ve paylaşımına konu olan akarsuların uluslararası yönetimi ve uygulamasını inceleyerek Türkiye'ye yansımalarını değerlendirmektir. Çalışmada Hatay'ın uluslararası suları değerlendirilmeye alınmış, sınır aşan ve sınır oluşturan sular olarak iki ana grupta ele alınmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. İlk aşamada konu ve saha ile alakalı literatür çalışması yapılmış, ilgili çalışmalar incelenmiştir. İkinci aşamada, çalışmada kullanılacak veriler temin edilmiştir. Bu aşamada bazı veriler için arazi çalışmaları yürütülmüş ve çeşitli kurum ve kişiler ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü aşamada elde edilen veriler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ortamına aktararak değerlendirilmiş ve çeşitli harita, grafik ve tablolar hazırlanmıştır.

Çalışma boyunca gerekli olan veriler çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilmiştir. Çalışmanın temel altlığını oluşturan 1/25000 ölçekli sayısal topoğrafya ve hidroğrafya paftaları Harita Genel Komutanlığı'ndan (HGK) temin edilmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan bazı veriler arazi çalışmaları esnasında yapılan gözlemler ve ilgili kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda toplanmıştır.

2- Sınır aşan Sular Açısından Türkiye

Türkiye'nin 2949 kilometre olan kara sınırlarının 615 kilometresini sınır aşan ve sınır oluşturan sular oluşturmaktadır. Ayrıca bu rakam toplam kara sınırlarımızın % 22'sine denk gelmektedir (Kibaroğlu, 2013; Toklu, 1999; Bilen, 2000). Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizin, kara sınırlarının da 1/5'ini sınır oluşturan veya sınır aşan akarsular oluşturmaktadır.

Türkiye'nin sınır oluşturan ve sınır aşan ana akarsuları; Meriç, Çoruh, Kura, Aras, Fırat, Dicle ve Asi Nehirleri ve bu nehirlerin kollarıdır (Şekil 2). Türkiye, Nil Nehri ile beraber Ortadoğu'nun en önemli akarsularından olan Fırat ve Dicle Nehirlerinde, yukarı kıyıdaş ülke konumundadır. Aynı zamanda Gürcistan'a doğru akan Çoruh ve Kura Nehirlerinde ve Türkiye Ermenistan sınırında akış gösterdikten sonra Azerbaycan'a

doğru akan Aras nehrinde de yukarı kıyıdaş ülke konumundadır. Türkiye Bulgaristan'dan ülkemize doğru akış gösteren Meriç ve Tunca Nehirleri, Yunanistan'dan gelen Arda Nehri ve Lübnan'da doğup Suriye topraklarından ülkemize katılan Asi Nehirlerinde ise aşağı kıyıdaş ülke konumundadır. (Şekil 2; Tablo 1 ve 2)

Akarsu havzası olarak ele alındığında Türkiye'de beş adet sınır oluşturan ve sınır aşan akarsu havzası bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam su potansiyeli incelendiğinde ise ülkemiz sularının % 64'ünün ulusal su, % 36'sının ise sınır aşan su olduğu görülmektedir (Akça, 2014).

Şekil 2. Türkiye'nin Sınır Oluşturan ve Sınır Aşan Ana Akarsuları

Tablo 1. Türkiye'nin Sınır oluşturan akarsuları (Ilgar ve Khalef, 2004'ten değiştirilerek düzenlenmiştir)

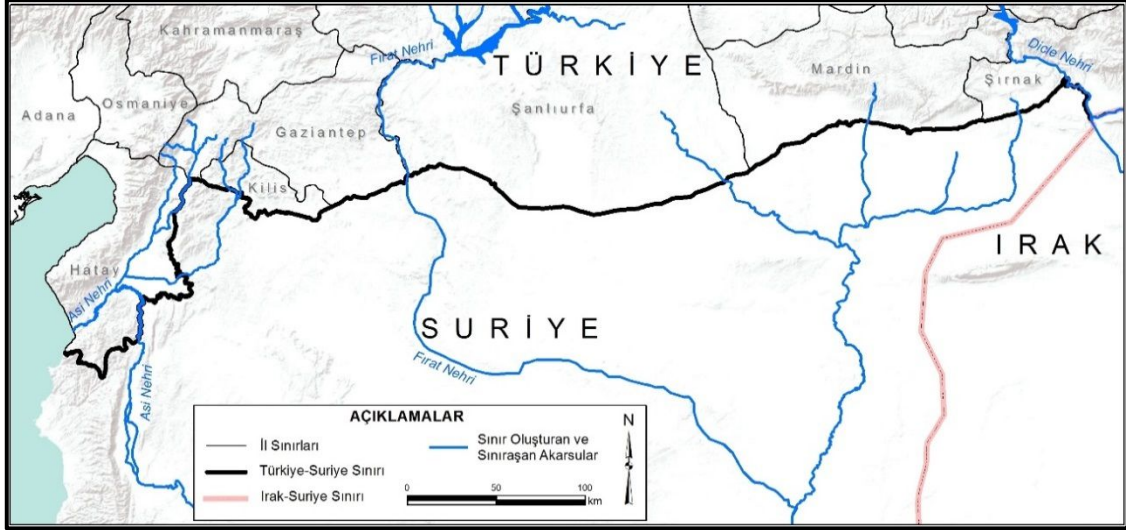
Akarsu Adı	Havza Ülkeleri
Aras Nehri	Türkiye-Azerbaycan-İran-Ermenistan
Arpaçay	Türkiye-Ermenistan
Hezil Çayı (Dicle'nin kolu)	Türkiye-İrak
Meriç	Bulgaristan-Yunanistan-Türkiye
Mutlu Deresi (Rezve)	Türkiye-Bulgaristan
Asi Nehri	Türkiye-Suriye
Karasu Çayı	Türkiye-Suriye
Afrin Çayı	Türkiye-Suriye

Tablo 2. Türkiye'nin Sınır aşan akarsuları (Ilgar ve Khalef, 2004)

Akarsu Adı	Havza Ülkeleri
Afrin Çayı	Türkiye-Suriye-Türkiye
Asi nehri	Lübnan-Suriye-Türkiye
Balık Suyu	Türkiye-Suriye
B. Ciroc Suyu (Fırat'ın kolu)	Türkiye-Suriye
Culap Deresi (Fırat'ın kolu) 1	Türkiye-Suriye
Çoruh Nehri	Türkiye-Gürcistan
Dicle Nehri	Türkiye-Suriye-İrak
Drahini Deresi (Hezil'in kolu)	Türkiye-İrak
Fırat Nehri	Türkiye-Suriye-İrak
Habur Çayı (Res-ulAyn Pınarı)	Türkiye-Suriye
Karacacurum Çayı	Türkiye-Suriye
Kocadere (Veleka)	Türkiye-Bulgaristan
Kura	Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan
Nerduş Çayı	Türkiye-Suriye
Nusaybin Çağ	Türkiye-Suriye
Sabun Suyu (Afrin'in kolu)	Türkiye-Suriye-Türkiye
Sacir Suyu (Fırat'ın kolu)	Türkiye-Suriye
Sarısu	Türkiye-İran
Senpas Suyu	Türkiye-Suriye
Şemdinin Çayı (Zap'ın kolu)	Türkiye-İrak
Zerkan Suyu	Türkiye-Suriye
Zap Suyu (Dicle'nin kolu)	Türkiye-İrak

Türkiye'nin 905 kilometre olan Suriye ile kara sınırında Asi Nehri, Fırat ve Dicle Nehirleri olmak üzere üç adet ana akarsu ve bu akarsuların kolları bazı bölümlerde sınırı çizmekte, bazı bölümlerde sınırı aşmaktadır (Şekil 3). Bu akarsulardan Dicle Nehri, Suriye topraklarına hiç girmemekle beraber Türkiye-Suriye sınırının bir bölümü ile Suriye-Irak Sınırının çok küçük bir bölümünü oluşturduktan sonra Irak topraklarında akış gösterip Basra Körfezi'nden denize dökülmeden önce Fırat Nehri ile birleşip Şatt'ül Arab ismini almaktadır. Fırat Nehri ise Dumlu Dağı'ndan (Erzurum) kaynağını alıp, güneye doğru akışını sürdürürken Gaziantep ve Şanlıurfa illeri arasındaki idari sınırı çizdikten sonra ilk olarak Suriye, daha sonrada Irak topraklarına geçerek Dicle Nehri ile birleşip Basra Körfezine dökülür.

Şekil 3. Türkiye-Suriye Sınırı ve Sınır Boyunca Akan Sınır Oluşturan ve Sınır Aşan Ana Akarsular

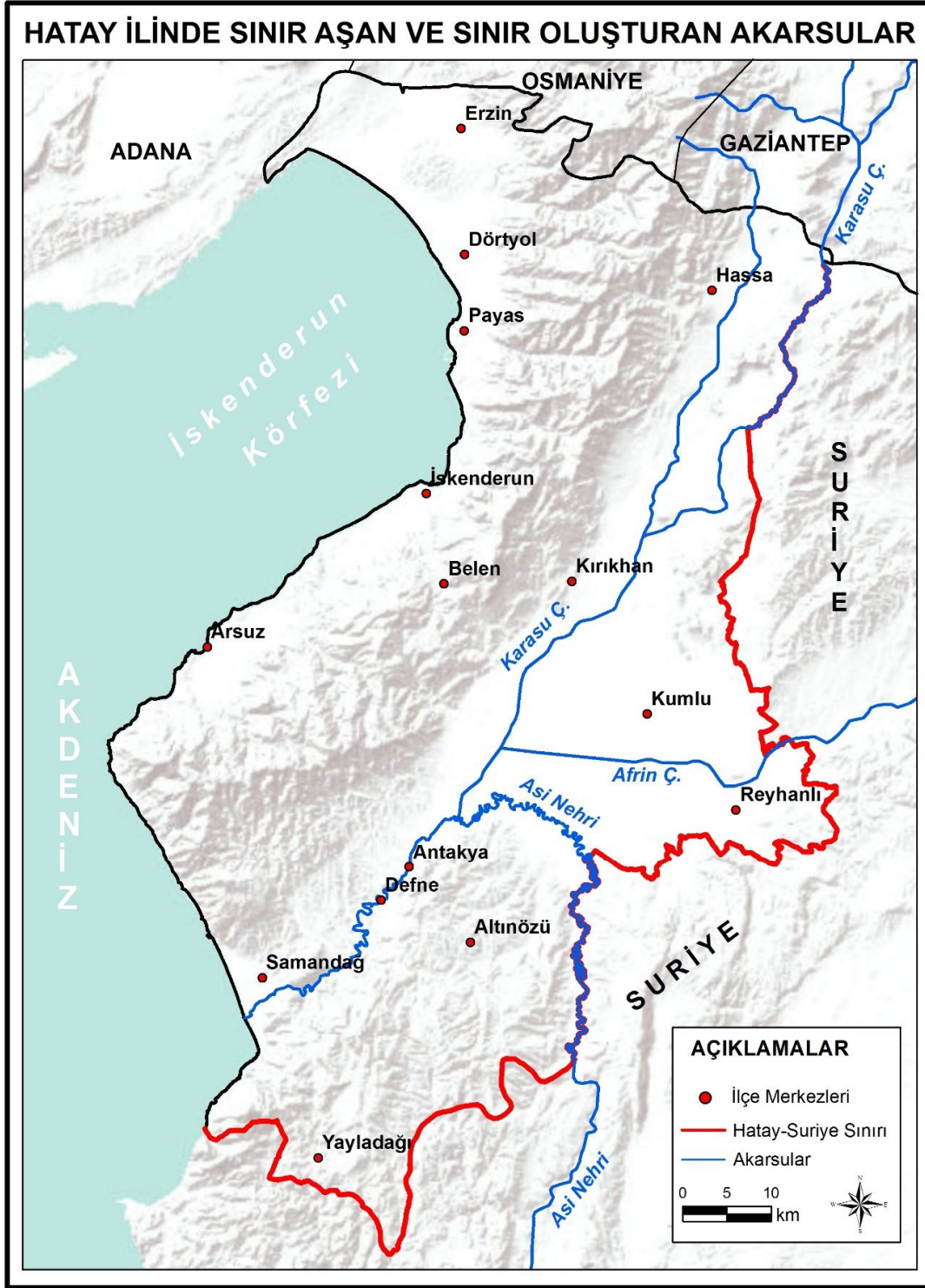
3- Uluslararası sular kapsamında Hatay İli Hidropolitliği

Hatay, uluslararası sular konusunda Türkiye'de önemli bir konuma sahip illerin başında gelmektedir. Hatay-Suriye sınırında çok sayıda sınır oluşturan ve sınır aşan akarsu mevcuttur (Şekil 4). Bu akarsuların en önemlileri Asi Nehri, Afrin ve Karasu Çaylarıdır. Asi Nehri Lübnan'da doğup Suriye'de akışını sürdürdükten sonra Hatay ili topraklarından Türkiye'ye girer ve Akdeniz'e dökülür. Afrin Çayı Türkiye sınırları içerisinde doğup Suriye topraklarında belli bir akış gösterdikten sonra tekrar Hatay'da Türkiye topraklarına girerek Asi Nehri ile birleşir. Asi Nehri ve Afrin Çayı sınır aşan akarsular sınıfında yer almalarının yanında Hatay-Suriye sınırının belli kesimini oluşturduklarından dolayı aynı zamanda sınır oluşturan akarsular sınıfına da dâhil edilirler. Karasu Çayı ise hiçbir yerde Suriye topraklarına girmez, sadece Türkiye-Suriye Sınırı boyunca akar ve sınır oluşturan akarsu olarak karşımıza çıkar. Hatay ilinin 279,3 kilometre uzunluğundaki Suriye sınırının toplam 83,7 kilometresini 52 kilometre ile Asi Nehri, 28,1 kilometre ile Karasu Çayı, ve 3,6 kilometre ile Afrin Çayı çizer. Bunların dışında Hatay'da Güre Deresi sınır oluşturan; Kureysi, Muratpaşa, Curcurun, Kale ve Nişrinli Dereleri ise sınır aşan akarsu kategorisine girer (Tablo 3). Türkiye bu sınır aşan akarsulardan Asi Nehri, Muratpaşa ve Curcurun Derelerinde mensap, Kureysi, Kale ve Nişrinli Derelerinde ise memba ülke konumundadır (Karataş ve Korkmaz, 2012). Afrin Çayı'nda ise hem mensap hem de memba ülke konumundadır (Tablo 3).

Tablo 3. Çalışma alanındaki (Hatay ili) sınır aşan ve sınır oluşturan akarsular

	Akarsu Adı	Ülkeler	Mensap	Memba
Sınır Oluşturan Akarsular	Asi Nehri	Türkiye-Suriye		
	Karasu Çayı	Türkiye-Suriye		
	Afrin Çayı	Türkiye-Suriye		
	Güre Deresi	Türkiye-Suriye		
Sınır Aşan Akarsular	Asi Nehri	Lübnan-Suriye-Türkiye	*	
	Afrin çayı	Türkiye-Suriye-Türkiye	*	*
	Kureysi Deresi	Türkiye-Suriye		*
	Muratpaşa Deresi	Türkiye-Suriye	*	
	Curcurun Deresi	Türkiye-Suriye	*	

Kale Dere	Türkiye-Suriye	*
Nişrinli Deresi	Türkiye-Suriye	*

Şekil 4. Hatay ilindeki sınır oluşturan ve sınır aşan Ana Akarsular

3.1. Asi Nehri

Asi Nehri Lübnan'daki Lübnan dağlarının doğu yamaçları ve Cebelüşşarki (Anti Lübnan dağları) arasındaki (Dalar, 2010) Beka Vadisinde Baalbek kentinin yakınlarında Rasul-Ayn ve Al-Labwah adlı akarsuların birleşmesinden oluşup, (Rasel-Ayn ve Al-Labwah, nehrin ana kaynaklarını oluşturur (Salha, 1995)) kıyıya paralel şekilde kuzeye doğru yol alır, kırk kilometre Lübnan'da aktıktan sonra, üç yüz yirmi beş kilometre Suriye'de akar ve buradaki Humus, Hama ve Ghab ovalarını sulayan nehir Etun (Zambakiye) (Karakılçık ve Erkul, 2002) köyü yakınlarından başlayarak Türkiye-Suriye sınırı boyunca akar (Şekil 5). Asi Nehri Türkiye ve Suriye arasında elli iki kilometre sınır oluşturduktan sonra, Bohşin'in kuzeydoğusunda

tamamen Türkiye topraklarına geçmektedir (Şekil 6 ve Fotoğraf 1). Asi Nehri seksen sekiz kilometre Türkiye topraklarında akış gösterir. Türkiye topraklarında Amik Gölü'nün kurumasıyla Karasu, Balıklı Gölü kanalı ve Afrin Çayı'nın birleşmesiyle oluşan bir akarsuya dönüşen Küçük Asi kolunu alır (Dalar, 2010). Amik Ovası'nı sulayan nehir, güney-kuzey yönündeki akış yönünü Amik Ovası'nda değiştirir ve batıya doğru dirsek yapar. Antakya kenti içerisinde akışına devam edip Samandağ ilçesinin altı kilometre güneybatısından delta yaparak Akdeniz'e dökülür (Azarkan, 2003; Dursun, 2014; Özey, 1997). Asi nehri Levant bölgesindeki nehirlerin aksine kuzeye doğru aktığı için "Asi" olarak adlandırılmıştır (Dalar, 2010).

Şekil 5. Asi Nehri hidrolojisi ve topografyası, www.water-security.org'dan değiştirilerek düzenlenmiştir (25.04.2015)

Şekil 6. Ası Nehrinin tamamen Türkiye topraklarına girdiği noktanın Google Earth Görüntüsü

Fotoğraf 1. Ası Nehri

Sınır aşan ve sınır oluşturan akarsu niteliğindeki Ası nehri havzası, güney ve doğuda Suriye sınırı, batıda Amanos Dağları ve Akdeniz kuzeyde Ceyhan havzasıyla çevrelenmiştir. Ası nehri havzası Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı güneybatı Asya' da Akdeniz' in doğu kıyısında yer alır (Korkmaz ve Karataş, 2009). Kızıldeniz fay zonu üzerinde Aqaba körfezinden Amanoslar'a kadar uzanan Ası Nehri tektonik hareketler tarafından şekillenmiştir (Weulersse, 1940).

Lübnan yamaçlarından Toros eteklerine kadar uzanan Ası Nehri, Levant bölgesinin en büyük nehridir (Tablo 4). Ayrıca Ası Nehri, Türkiye'nin sınır oluşturan ve sınır aşan suları konusunda önemli bir yere de sahiptir.

Tablo 4. Ası Nehri künyesi

Paylaşan Ülkeler	Lübnan, Suriye, Türkiye
Havza Alanı	24.660 km ²
Havza Alanı Paylaşımı (%)	Lübnan(%9), Suriye(%68), Türkiye(%23)
Havza Alanı Paylaşımı (km ²)	Lübnan(2.040), Suriye(16.910), Türkiye(5.710)
Uzunluk	556 kilometre
Ortalama yıllık akım	1.2 milyar m ³
Sulanan alan	300.000 hektar

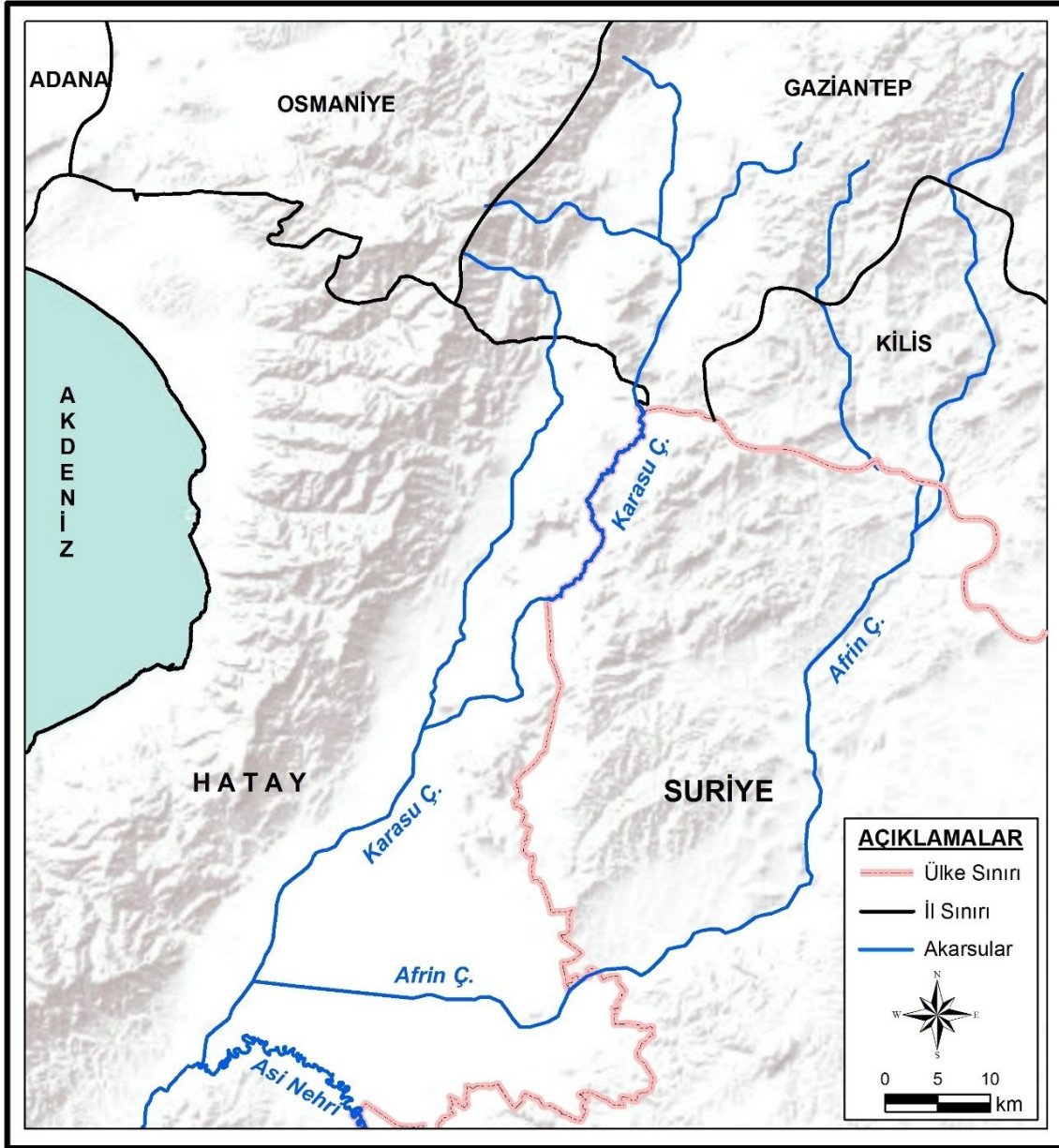
Havza nüfusu

5.86 milyon kişi

3.2. Afrin Çayı

Hatay ili hidropolitliği açısından önemli bir diğer akarsu Afrin Çayı'dır. Afrin Çayı hem sınır oluşturan hem de sınır aşan nehir kapsamında değerlendirilmektedir. Kaynağını ülkemizden alıp, daha sonra başka ülkenin topraklarına girip tekrar ülkemizde dönerek burada son bulan Afrin Çayı'nda Türkiye, hem aşağı çığır hem de yukarı çığır ülkesidir. Afrin Çayı kaynağını ülkemiz topraklarında Gaziantep'in batısındaki Sof Dağları'nın güney yamaçlarından kaynağını alan Boz Afrin (Karataş ve Korkmaz, 2012) ve yine Gaziantep'te bulunan Kartal Dağlarından aldıktan sonra güneye doğru akış gösterir ve Kilis sınırları içerisinde akarken Suriye topraklarına girer. Suriye'deki Afrin kasabasından geçen çay daha sonra Reyhanlı'nın kuzeyinden Hatay ili sınırlarından tekrar Türkiye topraklarına girer (Şekil 7 ve Fotoğraf 2). Çayın toplam uzunluğu 171,6 kilometre olup 94,2 kilometresi Türkiye topraklarında, 73,8 kilometresi Suriye topraklarında, geriye kalan 3,6 kilometre ise Türkiye-Suriye sınırında akar (Karataş ve Korkmaz, 2012) (Tablo 5).

Türkiye ve Suriye arasında ortak kullanıma tabi olan Afrin Çayında bu ortak kullanımın şartları 19 Mayıs 1939 yılında imzalanan protokol ile belirlenmiştir (İlgar ve Khalef, 2004). Fakat söz konusu anlaşmaya rağmen, Asi Nehri'ndeki benzer sorunlar nehrin önemli kollarından biri olan Afrin Çayı'nda da yaşanmaktadır. 1950-1960 döneminde Afrin Çayının Türkiye topraklarında kalan kısmının potansiyeli 359,5 milyon m³ iken, 2000-2005 döneminde 160 milyon m³'e düşmüştür (Korkmaz ve Karataş, 2009). Ayrıca Suriye, Afrin Çayı havzasında yılda 200 milyon m³ suya ihtiyaç duymaktadır (Yetim, 2006). Bu durum ilerleyen zamanlarda Türkiye'nin Afrin Çayı'ndan Asi Nehri'nde olduğu gibi özellikle yaz aylarında neredeyse hiç yararlanamayacağını göstermektedir (Korkmaz ve Karataş, 2009).

Şekil 7. Afrin ve Karasu Çayları Lokasyon Haritası

Fotoğraf 2.Afrin Çayı

Tablo 5.Afrin Çayı künyesi

Akarsu	Ülkeler	Uzunluk (km)	
Afrin Çayı	Suriye	73,8 (%43)	
	Türkiye	Hatay	36,2 (%21,1)
		Gaziantep-Kilis	58 (%33,8)
	Türkiye-Suriye Sınırı	3,6 (%2,1)	
Toplam		171 (%100)	

3.3.Karasu Çayı

Sınır oluşturan su kategorisine girmesi ile Hatay ili hidropolitiği kapsamında ortak kullanıma tabi olan Karasu Çayı, Hatay ilinin en önemli üç akarsuyundan biridir. Karasu Çayı kaynağını Gaziantep'in Nurdağı ilçesindeki Kartal Dağları ve batısındaki Akçadağ'dan doğan küçük dereler oluşturur (Karataş ve Korkmaz, 2012). Tahtaköprü Gümrük Karakolu'ndan Kaletepe Köyü doğusuna kadar 31,2 kilometre boyunca Türkiye-Suriye Sınırını çizen çay (Fotoğraf 3) bu noktadan sonra güneybatıya yönelir ve Küçük Asi kanalında son bulur (Karataş ve Korkmaz, 2012) (Şekil 8 ve Tablo 6). Karasu Çayı Türkiye-Suriye sınırı boyunca 31,2 kilometre akmasına rağmen hiçbir bölgesinde Suriye topraklarına dâhil olmaz. Dolayısıyla çay, sınır çizgisini oluşturduğu bölümde Türkiye-Suriye arasında ortak kullanıma tabidir. Bu ortak kullanım şartlarını belirleyen anlaşma Afrin Çayında olduğu gibi 19 Mayıs 1939 yılında imzalanan protokoldür (Ilgar ve Khalef, 2004).

Fotoğraf 3.Kaletepe kuzeydoğusunda Karasu Çayının Türkiye-Suriye Sınırını oluşturduğu bölgenin görünümü,(Karataş, 2017)

Tablo 6. Karasu Çayı künyesi

Akarsu	Ülkeler	Uzunluk (km)
Karasu Çayı	Türkiye	52 (%36,6) Gaziantep
		60.9 (%42,4)
	Türkiye-Suriye Sınırı	31.2 (%21)
Toplam		144 (%100)

3.4. Diğer Sınır Oluşturan ve Sınır Aşan Akarsular

Hatay ilinin daha önceki sayfalarda belirtilen üç önemli sınır oluşturan ve sınır aşan akarsuları (Asi Nehri, Afrin Çayı, Karasu Çayı) haricinde de sınır oluşturan ve sınır aşan akarsuları bulunmaktadır. Bu akarsular hem uzunlukları hem de önemleri itibarıyla Asi Nehri, Afrin ve Karasu Çayları kadar etkiye sahip değillerdir. Bu akarsular içerisinde Güre Deresi, Muratpaşa Deresi, Curcurun Deresi, Kureyşi Deresi, Kale Dere ve Nişrinli Deresi yer almaktadır. Güre Deresi Türkiye-Suriye sınırı boyunca 7,6 kilometre akar (Fotoğraf 4). Türkiye sınır aşan akarsulardan Muratpaşa ve Curcurun Derelerinde mansap, Kureyşi, Kale ve Nişrinli Derelerinde ise memba ülke konumundadır (Tablo 7).

Tablo 7. Hatay İlindeki Diğer Sınır Oluşturan ve Sınır Aşan Akarsular

	Akarsu	Mansap	Memba
Sınır oluşturan	Güre Deresi		
	Muratpaşa Deresi	*	
Sınır aşan	Curcurun Deresi	*	
	Kureyşi Deresi		*
	Kale Dere		*
	Nişrinli Deresi		*

Fotoğraf 4. Güre deresinin Türkiye-Suriye sınırını oluşturduğu bölgeden bir görünüm, (Karataş, 2017)

3.5. Hatay'da Sınır Aşan ve Sınır Oluşturan Sular Üzerinde Ülke Politikaları ve Sorunlar

Bilindiği üzere Asi Nehri kaynağını Lübnan sınırları içerisinde almaktadır. Asi Nehri'nin kaynağına sahip olmasına rağmen Lübnan'ın nehrin paylaşımı ve kullanımı üzerinde herhangi bir iradeye sahip değildir (Azarkan, 2003). Bu durumun temel nedeni Lübnan'ın sulama konusunda özellikle Asi Nehri'ne değil de Litani Nehri'ne bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan Suriye'nin dayattığı politikalara ses çıkaramaması ve havza ülkeleri tarafından ortak bir anlaşmaya yanaşmaması Suriye'yi daha da cesaretlendirmekte, bu durumda Türkiye açısından sorunlara neden olmaktadır.

Hatay İli hidropolitiği kapsamında değerlendirilen akarsular üzerinde en fazla anlaşmazlık Türkiye ve Suriye arasında yaşanmaktadır. Çünkü Suriye'nin sınır oluşturan ve sınır aşan sular üzerindeki politikaları arasında bir tutarlılık yoktur. Fırat ve Dicle nehirlerinde aşağı havza ülkesi konumunda bulunan Suriye (Şekil 3), bu nehirlerde doğal durumun bütünlüğü ve adil kullanım doktrinlerine dayanmaktadır. Fakat Türkiye'nin aşağı havza ülkesi durumunda olduğu Asi nehri üzerindeki tavrı ise tam tersidir. Dolayısıyla Suriye'nin Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki savunduğu tezler ile Asi Nehri üzerinde savunduğu tezler birbirleriyle çelişmektedir. Fakat Türkiye'ye göre Fırat ve Dicle nehirleriyle, Asi nehrinin durumları paralellik göstermektedir. Suriye'nin sınır aşan ve sınır oluşturan su yaklaşımı kendi çıkarlarını önceleyen, mümkün olduğunca çok suyu kontrol etme

anlayışına dayanan ve Asi Nehri örneğinde olduğu gibi, kendi içinde çelişkiler taşıyan bir yaklaşımdır (Akbaş ve Mutlu, 2012).

Türkiye, Asi Nehri'nin suları ile Fırat Nehri'nin suları arasında bir paralellik olduğunu düşünmektedir. Suriye ise bu paralelliği kendi çıkarları doğrultusunda inkâr etmektedir (Dursun, 2006). Bakıldığı vakit Türkiye'nin haklı bir biçimde üzerinde durduğu paralellik, temelde iki nehrin de sınır aşan su statüsünde olmasından kaynaklanmaktadır. Aralarındaki tek fark; Fırat Nehri'nde Türkiye'nin yukarı kıyıdaş konumunda olması ve Asi Nehri'nde de Suriye'nin yukarı kıyıdaş ülke pozisyonunda olmasıdır. Türkiye'ye göre hangi pozisyonda olması bir şeyi değiştirmemektedir, fakat Suriye'nin bir nehirde benimsediği politikayla diğer nehirdeki görüşleri birbiriyle çelişmektedir.

Türkiye, Suriye ile her görüşmesinde (Suriye'de başlayan iç karışıklıklardan önce) Asi Nehri sorununu sürekli olarak gündeme getirmekteydi. Fakat Suriye Asi Nehri konusunda hiçbir zaman pazarlıklara yanaşmamaktadır. Daha öncede ifade edildiği üzere bunun iki nedeni vardır; birincisi, Türkiye'nin, Suriye'nin Fırat ve Dicle nehirleri için dayandığı doktrinler neticesinde ileri sürdüğü tezleri Asi Nehri için ileri sürmesi, ikincisi ise Suriye'nin Hatay'a ilişkin politikasıdır. Çünkü Şam rejimi meseleyi bir iç mesele olarak görmektedir.

4- Sonuç ve Öneriler

Hatay ili, bir sınır ili olması ve sadece en kısa kenarından ülkemize bağlı olması nedeniyle uluslararası sular açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışma sahasında uluslararası kullanıma konu olan üç adet akarsu (Asi, Afrin ve Karasu), altı adet dere (Güre, Muratpaşa, Curcurun, Kurayşi, Kale ve Nişirli) bulunmaktadır.

Hatay ili hidropolitiğini değerlendirirken üzerinde durulan en önemli konu Suriye'nin izlediği politikalar olmuştur. Şüphesiz bu durumun ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Çünkü Hatay ilinin sınırlarının büyük bölümü Suriye topraklarıyla çevrilmiş durumdadır. Bu durum da, Hatay ili hidropolitiği özelindeki sınır oluşturan ve sınır aşan sular bağlamında Türkiye ve Suriye'yi karşı karşıya getirmektedir.

Sonuç olarak görüldüğü üzere sınır oluşturan ve sınır aşan sular ne zaman tartışma konusu olursa ülkeler mutlaka kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Hele ki bu ülkeler arasında Suriye gibi sorunlu ilişkilere sahip, aynı zamanda da kendi içinde tutarsız bir ülke varsa söz konusu akarsu üzerinde hakkaniyetli bir paylaşım yapmak pek mümkün değildir. Ama her şeye rağmen paydaş ülkeler kendi çıkarlarını koruyup ve diğer havza ülkelerinin haklarını da gözeterek "Adil Kullanım Doktrinine" göre davranmalıdır. Başta sınır oluşturan ve sınır aşan sular olmak üzere uluslararası havzaların yönetimi, paylaşım temelinde değil, ekolojik sürdürülebilirliğin ve dengenin sağlanması temelinde ve hukuki egemenlik haklarına karşılıklı saygılı olarak gerçekleştirilecek bilimsel tabanlı iş birliğine dayandırılmalıdır. Buradaki hassas nokta iş birliğidir. Çünkü konuyla ilgili en zor aşama, bütün havza ülkelerinin hem fikir olduğu işbirliğine varmaktır. Oysaki mutlak surette her sınır oluşturan ve sınır aşan su kaynaklarının birlikte yönetimi için ortak proje geliştirilmesine yönelik iş birliği yapılmalıdır. Diğer bir değişle hakkaniyetli su paylaşım anlaşmaları hidropolitik dengeler için bir ön koşul yaratmakta ve politik güçleri çatışma yerine iş birliği tarafında olmaya sevk etmelidir.

Çalışma alanı sınırları içerisinde kalan sınır oluşturan ve sınır aşan sularda yaşanan problemleri en aza indirmek için konuyla ilgili uzmanlar (coğrafyacılar ve hidrojeolojistler gibi) sorunun çözülmesinde havzadaki gerçek su potansiyelinin belirlenmesi gibi yollarla önemli bir rol oynamalıdır. Havza ülkeleri; hidrolojik envantere, havzanın iklim ve morfolojisine, yer altı kaynaklarına, hidrojeolojisine, toprak özelliklerine, bitki örtüsüne, arazi kullanımına, su çekilme oranına, atık su boşalmasına, havza ülkelerinin su kaynaklarındaki kalite ve miktarı gözlemlemeye dikkat etmelidir. Bu bağlamda hidrolojik koşullar dağılımı zaman ve mekan dağılımı açısından kayıt altına alınmalı ve kıyıdaş ülkeler arasında bilgi değişimlerini anlamak ve onları stabilize hale getirmek için paylaşılmalıdır. Paylaşılan bu bilgiler ışığında paydaş ülkeler tarafından ortak bir şekilde belirlenen bağımsız ve tarafsız bir komitenin havza üzerinde yapacağı planlı projeler anlaşmazlığın çözülmesine ya da en aza indirilmesine yardımcı olacaktır. Daha önce paylaşılması ifade edilen verilere ek olarak ise, bütün kıyıdaş ülkeler havzadan kaynaklanan kuraklık, sel ve taşkın gibi doğal afetlerin önüne geçebilmek için erken uyarı sistemlerindeki bilgileri havza ülkeleriyle paylaşmalıdır. Böylelikle anlaşmazlığın en aza indirgenmesi için havza ülkeleri tarafından ortaklaşa kararlaştırılan bir model ile su kaynaklarının şeffaf ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesinin yolu açılmış olacaktır.

İfade edilenlerin haricinde havzadaki su kıtlığının önüne geçebilmek için, havzada tarımsal aktiviteler yoğun olarak gerçekleşmesinden dolayı, tarımda en az fire ile ileri sulama teknikleri uygulanmalı, yüzey ve yeraltı sularının tuzlanma oranları en aza indirilmelidir. Özellikle Asi Nehri ve Afrin Çayı'nda yaşanan sorunların kaynağını doğru tespit edebilmek ve kalıcı çözümler üretebilmek için öncelikle akarsuların akımı ve rejimlerindeki değişim, havzalardaki nüfus artışı, sanayileşme, arazi kullanımı gibi konular belirlenmeli ve bütün bu etkilerin akarsuların miktarına ve kalitesine olan etkisi ortaya konmalıdır.

Türkiye'nin sınır oluşturan ve sınır aşan su sorununu, bölgede çıkarları bulunan büyük güçlerin inisiyatifine bırakmadan, hareket alanını genişletecek şekilde yönetmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye diğer havza ülkelerinin olumsuz tutumlarına rağmen meseleye öncülük etmelidir. Bu konuda Türkiye'nin yapacağı ilk uygulamalardan biri verilerin standardizasyonu teklif edilmesi ve havza ülkeleri tarafından oluşturulan gezici bir komite ile bütün havza ülkelerinde de veri toplanması olmalıdır. Çünkü havza ülkelerinin nüfus büyüklükleri, ihtiyaçları, su kaynakları farklıdır ve dolayısıyla su paylaşımı yapılırken bu durum da göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla havza ülkelerinin suyu etkin bir şekilde kullanabilmesi için gerçek miktarda ihtiyaç duyduğu su miktarının tanımlanması gerekir.

Bütün bu ifade edilenlerin haricinde şurası unutulmamalıdır ki; Asi Nehri, Afrin ve Karasu Çayları sorunu sadece su kullanımıyla sınırlı değildir. Bu akarsular üzerindeki sorun aynı zamanda güvenlik ve terör olaylarına da konu olduğu için meselelerin birlikte değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Katkı Belirtme: Bu çalışma, "Usun, Ç. F., (2017), Hatay İli Siyasi Coğrafyası, Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, HATAY" isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akça, Çağatay (2014). *Sınır aşan sularla ilgili Uluslararası Hukuki Metinlerin değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, ANKARA
- Azarkan, A.Ezeli (2003). Asi Nehri Sorunu. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 7
- Bilen, Özden, (2000). *Ortadoğu Su Sorunu ve Türkiye*, TESAV y., s.103, İkinci Baskı, ANKARA
- Çandar, Cengiz (1993). *Türkiye için Bir Supolitik Olabilir mi? Su Sorunu Türkiye ve Ortadoğu*. Der. Sabahattin Şen. İstanbul: Bağlam Yay., 447-454.
- Dalar, M. (2010). Asi Nehri'nin Türkiye-Suriye İlişkileri Üzerindeki Etkisi ve Geleceği. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 15, Ankara.
- Dursun, Yıldız (2008). Dünyanın Tanımsız Alanları, Sınır Oluşturan ve Sınır Aşan Sular. *Cumhuriyet Strateji*.
- Dursun, Yıldız (2014). *Hydropolitics of the Asi-Orontes River and Regional Instability*. HydropoliticAcademy
- Ege, İsmail (2014). *Amik Ovası ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi*. Doğu Mat Grup Matbaacılık Ltd. Şti.
- İlgar, Rüşti; Khalef, Salem, (2004). Türkiye'nin Sınır aşan Akarsu Anlaşmalarına Coğrafi Açından Bir Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*.
- Karakılçık, Yusuf; Erkul, Hüseyin (2002). *Sürdürülebilir Akarsu Yönetimi ve Tersine Akan nehir: Asi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karataş, Atilla; Korkmaz, Hüseyin (2012). *Hatay İl'inin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 40
- Karataş, Atilla (2017). *Karasu Çayı'nın Hidrografik Planlaması*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Korkmaz, Hüseyin (2008). Antakya-Kahramanmaraş Graben Alanında Kurutulan Sulak Alanların (Amik Golu, Emen Golu Ve GavurGolu Bataklığı) Modellerinin Oluşturulması. *MKU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 9, ss. 19-37.
- Korkmaz, Hüseyin; Karataş, Atilla (2009). Asi Nehrinde Su Yönetimi ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *MKU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, s. 2, ss.18-40
- Kıbaroğlu, Ayşegül (2013). Türk Dış Politikası ve Su. *Ortadoğu Analiz*. C. 5, sayı 53,
- Maden, T. Evrim (2013). Sınır aşan Su Havzalarında İşbirliği Sorunu. *Ortadoğu Analiz*, 5(53)
- Özey, Ramazan (1997). Türkiye'nin Sınır aşan Suları ve Sorunları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, s.2
- Salha, Samir (1995). *Türkiye, Suriye ve Lübnan İlişkilerinde Asi Nehri Sorunu*. Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.
- Toklu, Vefa (1999). *Su Sorunu Uluslararası Hukuk ve Türkiye*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Şengör, A. M. Celal; Yılmaz, Yücel (1983). Türkiye'de Tetis'in Evrimi: Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım. *Türkiye Jeoloji Kurumu Yerbilimleri Özel Dizisi* No: 1, Ankara.
- U.S. Geological Survey (2010). <http://ga.water.usgs.gov/edu/earthwherewater.html> (02.10.2010)
- Weulersse, Jacques (1940). *L'Oronte. Étude de Fleuve*. Arrault, Tours.
- Yılmaz, Mutlu (2015). Ortadoğu'da Su Sorunu Kapsamında Türkiye'nin Sınır aşan Sularının Jeopolitik Önemi. *TUCAUM*, tucaum.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/280/2015/08/sempe6_36.pdf S.315-328
- İnternet Kaynakları**
<https://www.water-security.org/article/the-orontes-a-complex-river> (25.04.2015)